

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Jussi Hovilainen

Säveltäminen osana musiikin hahmotusaineiden oppimista

Tonaalisen musiikin sävellysapplikaatio: Tomusäppi

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi (AMK)

Musiikin tutkinto

Opinnäytetyö

23.4.2021

Tekijä Otsikko	Jussi Hovilainen Säveltäminen osana musiikin hahmotusaineiden oppimista: Tonaalisen musiikin sävellysohjelma: Tomusäppi
Sivumäärä Päiväys	32 sivua 23.4.2021
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Musiikin tutkinto
Suuntautumisvaihtoehto	Soiton ja laulun opetus, basso
Ohjaaja	Annu Tuovila, MuT
<p>Olemme kehittäneet Metropoliasissa ohjelmointia opiskelevan Otto Kupiaisen kanssa verkkosivun, jonka avulla tehdään lyhyitä tonaalisia sävelmiä. Verkkosivun, joka löytyy osoitteesta www.tomusäppi.fi, tavoitteena on harjoitella musiikin perusteiden sisältöä käytännönläheisesti. Lyhenne tulee sanoista tonaalisen musiikin sävellysohjelma. Ohjelmointin tavoitteena ei ole korvata musiikin perusopetuksen oppimateriaalia, vaan helpottaa tonaalisen musiikin luomista auttaen teoriatunnilla opitun tietotaidon sisäistämässä ja käytännön soveltamisessa. Tomusäppiä voi käyttää esimerkiksi teoria-, yhtye- ja instrumenttitunneilla. Opinnäytetyön raportissa esittelen tomusäpin luomisprosessia ja pohdin sen yhteyksiä musiikin hahmotusaineisiin luovan työn rajaajana.</p> <p>Tomusäpin sisältö perustuu omakohtaisiin kokemuksiini musiikkioppilaitosten opiskelijana. Tämän lisäksi haastattelin teorianopettaja Otto Tikkasta. Halusin kuulla hänen näkemyksensä siitä, millaista ohjelmaa työelämässä tarvitaan. Haastattelu tehtiin kahdessa osassa. Ensimmäisen haastattelun aikana, lokakuussa 2020, Tomusäppi oli vasta hahmotelma. Toisen haastattelun aikana, helmikuussa 2021, ohjelmointin beta-versio oli lähes valmis. Koekäytön jälkeen pidimme vielä lyhyen jälkikatsauksen siitä, kuinka hyvin ohjelmointin beta-vaihe suoriutui tehtävästään. Lisäksi tomusäppiä testattiin pienimuotoisesti keväällä 2021 Tikkasen avulla.</p> <p>Tomusäpin tehtävämalli on jaettu kuuteen vaiheeseen. Ne ovat järjestyksessään tyyli-lajin pohdinta, sävellajin valinta, harmonian jännitteen hahmotelu, sointukierron luonti, melodian kirjoitus, sekä viimeistely ja esikatselu. Kyseisten vaiheiden myötä käyttäjä asetetaan pohtimaan tonaalisuutta ja tonaalista säveltämistä kokonaisvaltaisesti, auttaen häntä sisäistämään teoriatunnilla opittua tietotaitoa. Tomusäpissä keskitytään tyyli-lajin, harmonian ja melodian yhteyteen. Tahtilaji ja tahtien määrä ovat ennalta määriteltäviä, jotteivat ne vie liikaa huomiota.</p> <p>Tomusäppi on ajankohtainen, koska se vastaa uuden taiteen perusopetuksen opetus-suunnitelman tavoitteeseen, jonka mukaan kaikille musiikkioppilaitostemme opiskelijoille tulisi taata sävellysohjelma- ja improvisaatio-opintoja. Tomusäpissä käyttäjä soveltaa juuri opittuja musiikin teoriailmiöitä säveltäessään. Ajankohtainen ohjelma on myös siksi, että kyseessä on internetpohjainen ohjelma. Musiikin hahmotusaineiden opiskelu on mielekästä, kun oppiminen tapahtuu virtuaalisessa oppimisympäristössä, suorastaan pelillisen työkalun avulla.</p>	
Avainsanat	Tonaalisuus, oppimisympäristö, verkkosivu, hahmotusaineet, sävelmä, sävellysohjelma, musiikkiopisto, musiikkioppilaitos

Author Title	Jussi Hovilainen Composing as Part of Learning Fundamentals of Music: Application for Composing Tonal Music: Tomusäppi
Number of Pages Date	32 pages 23 April 2021
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music
Specialisation Option	Music Pedagogy, Bass
Supervisor Examiner	Annu Tuovila, DMus Marko Puro, MMus
<p>I have designed a web application with Otto Kupiainen, who is a programmer student from Metropolia UAS. The application at www.tomusäppi.fi is for learning music theory in practice by composing short tunes. The name is abbreviated from the Finnish words <i>tonaalisen musiikin sävellysohjelma</i> (Application for Composing Tonal Music). The application is not intended to replace any learning material in music education. The purpose is to make tonal composing as easy as possible, while helping to internalize the contents of music theory classes. Tomusäppi can be used, for example, in theory, band and private lessons at music institutes. In this report, I reflect on the creation process of Tomusäppi and discuss its role as a framework for creative work in music lessons.</p> <p>The contents of the application are based on my personal experiences as a music institute student. In addition to this, I conducted two interviews with music theory teacher Otto Tikkanen about his insight into what kind of application is needed in learning fundamentals of music. During the first interview in October 2020, Tomusäppi was only an outline. During the second interview in February 2021, the beta version of the application was almost finished. The application had its trial run in a Fundamentals of Music class 3 at Kotka Region Music Institute.</p> <p>Tomusäppi's content is divided into six parts. They are genre, key signature, tension of harmony, chord symbols, melody and preview. Through these steps, users are invited to reflect on tonality and tonal composing holistically, helping them to internalize the knowledge learned in theory classes. Tomusäppi is based on the unity of genre, harmony and melody. The time signature and number of bars are predefined so that they do not take too much attention.</p> <p>Tomusäppi is quite topical, because the new national core curriculum for music education requires all students to learn composing and improvisation. In Tomusäppi, the user utilizes freshly learned knowledge in music theory by composing short tunes. Tomusäppi is also fascinating, because it is a web-based application. Studying music theory is pleasant when learning is happening in a virtual environment, with a playful tool.</p>	
Keywords	Tonality, learning environment, website, fundamentals of music, tune, composition, music institute

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Tomusäpin tavoitteet ja ohjelmointiprosessi	2
2.1. Tomusäpin tavoitteet	3
2.2. Tomusäpin ohjelmointiprosessi	4
3. Tomusäpin lähtökohtia	5
3.1. Huomioitani musiikin teorian oppimisesta ja opettamisesta	6
3.2. Otto Tikkasen haastattelu	7
3.2.1. Ensimmäinen haastattelu	9
3.2.2. Toinen haastattelu	10
3.2.3. Koekäyttö Kotkan-Seudun musiikkiopistossa	13
4. Tonaalisen musiikin sävellysohjelma: tomusäppi.fi	14
4.1. Tomusäpin vinkkiluokitukset ja virheilmoitukset	15
4.2. Tomusäpin sisällön esittely	15
4.2.1. Tyylilajin pohdinta	16
4.2.2. Sävellajin valinta	17
4.2.3. Harmonian jännitteen hahmottelu	17
4.2.4. Sointukierron luonti	18
4.2.5. Melodian kirjoitus	18
4.2.6. Viimeistely ja esikatselu	19
4.3. Tomusäpin sisällön tulevaisuus	19
5. Tomusäpin soveltaminen käytännössä	20
5.1. Tomusäppi musiikin hahmotusaineita opiskelevan tukena	22
5.2. Säveltämisen lähtökohdat	22
5.3. Jännitteen luomisen harjoittelu	24
5.4. Luovan työn rajaaminen sävellysharjoituksissa	25
6. Pohdinta	27
Lähteet	30

1. Johdanto

Säveltäminen on osoittautunut omalla kohdallani varsin toimivaksi musiikin perusteiden oppimismetodiksi. Siitä inspiroituneena päätin kehittää musiikin perustason teoria-, yhtye- ja instrumenttituntien tueksi sävellystyökalun, jonka avulla oppituntien teoriasisältöä harjoitellaan käytännössä. Työkalun tavoitteena ei ole korvata musiikin perusopetuksen oppimateriaalia, vaan helpottaa tonaalisen musiikin luomista, auttaen teoriatunnilla opitun tietotaidon sisäistämässä ja käytännön soveltamisessa. Kyseinen työkalu on internetpohjainen applikaatio, joka löytyy osoitteesta www.tomusäppi.fi. Lyhenne tulee sanoista tonaalisen musiikin sävellysaplikaatio. Verkkosivu on suunniteltu tabletilla ja tietokoneella käytettäväksi, eikä se toimi mobiiliselaimessa.

Verkkosivun avulla oppija ohjataan pohtimaan musiikin tyyllilajiin, sävellajiin, harmoniaan sekä melodiaan liittyviä seikkoja. Harjoituksen lopputulemana syntyy kahdeksan tahdin mittainen (beta-vaiheessa neljän tahdin mittainen), käyttäjän valitsemaan tyyllilajiin sopiva tonaalinen sävelmä, jolla on funktionaalinen harmonia ja siihen istuva melodia. Työkalulla voi myös halutessaan tehdä modaalisen sävellyksen. Se ei kuitenkaan ole verkkosivulla vahvasti esillä, koska Tomusäpin pääpointti on funktionaalisen tonaalisuuden harjoittelemisessa.

Vuosisatojen ajan säveltämistä ja improvisaatiota on pidetty muusikkouden huipentumana. Vain etevimmät musisoijat ovat saaneet yhteisöltä hyväksynnän musiikin tekemiselle ja luomiselle. Viime aikoina trendi on ollut toisenlainen: säveltäminen ja improvisaatio ovat tulleet osaksi muusikoiden identiteetin kehittymistä soittoharrastuksen alusta lähtien. Tämä on nähtävissä luvussa kaksi mainituissa musiikkioppilaitosten taito- ja tavoitetauluissa sekä opetussuunnitelmissa. Oli kyse teknomusiikista tai uusklassismista, säveltäjiä tarvitaan aina. Siksi säveltämisen harjoittelu on tärkeää musiikkioppilaitoksissamme.

Voidakseni tarkastella kehittämäni applikaation tarpeellisuutta, oli minun tutkittava säveltämisen pedagogiikkaa taiteen perusopetuksessa, musiikin hahmotusaineita, säveltämisen motivaatiota, sekä opettajan roolia luovan työn ohjaajana ja rajaajana. Niistä lisää luvussa viisi. Tomusäpin sisältö perustuu omakohtaisiin kokemuksiini musiikkioppilaitosten opiskelijana sekä haastattelemani teorian opettaja Otto Tikkasen huomioihin siitä,

minkälaista oppimisympäristöä ammattielämässä tarvitaan. Tästä tietoperustasta lisää luvussa kolme.

Mielestäni säveltämisen pedagogiikka on täynnä mahdollisuuksia. Siksi väitän, että aihetta tutkimalla löytyy lisää syitä painottaa sävellysharjoitusten tärkeyttä musiikkiopistotasolla. Opinnäytetyön rinnalla syntynyt verkkosivu, Tomusäppi, on kehitetty saattamaan opinnäytetyön tekemisen prosessissa syntyneet huomiot ja toimintamallit käytäntöön. Suosittelen tätä opinnäytetyötä lukiessa pitämään www.tomusäppi.fi -verkkosivua saatavilla. Opinnäytetyön valmistumishetkellä keväällä 2021 verkkosivu on beta-vaiheessa, mutta kuitenkin täysin toiminnassa.

2. Tomusäpin tavoitteet ja ohjelmointiprosessi

Musiikin teoria on tunnetusti ollut oma oppiaineensa taiteen perusopetuksessa. Oppiaine on kattanut säveltapailun, historian ja itse teorian. Tästä enemmän luvussa viisi. Teoria- luokan varustukseen ei ole aina kuulunut muita soittimia ja harjoitusvälineitä kuin pystypiano ja teoriakirjallisuus. Kyseinen toimintamalli on ollut jo muutamia vuosia murrosvaiheessa. Esimerkiksi teoria-, bändi- ja soittotuntien rajapinta on hälventynyt. Tämän lisäksi mukaan on tullut paljon luomista ja improvisaatiota. Edellä mainittu muutosliike on todennettavissa tarkastelemalla musiikkiopistojen verkkosivuilta löytyviä hahmotusaineiden opetussuunnitelmia. Niistä esimerkkinä Ebelin opetussuunnitelman sivu 18 ja Avonian opetussuunnitelman kolmas osio, joissa korostetaan säveltämisen ja improvisaation tärkeyttä (Espoon musiikkiopiston opetussuunnitelma 2018, 18; Musiikkiopisto Avonian opetussuunnitelma. 2021). Yllä kuvailtu kehityssuunta näkyy myös opetushallituksen tavoitteessa koskien taiteen perusopetusta. Sekä laajassa, että yleisessä oppimäärässä musiikkioppilaitostemme opiskelijoiden tulisi saada monipuolista koulutusta ja valmiuksia oman musiikin luomiseen (Opetushallitus 2017).

Uuden taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman (2017) myötä on kehitetty jonkin verran suomen kielistä materiaalia säveltämisen harjoittamista varten. Varsin monipuolista materiaalia löytyy esimerkiksi Metropolian SÄPE -hankkeen resepteistä, jotka ovat erinäisiä työtapoja sävellysharjoitusten tekemiseen sekä peruskouluissa, että musiikkiopistoissa (Unkari-Virtanen 2020). SÄPE -hankkeen lisäksi on olemassa esimerkiksi

seuraavaa materiaalia. *Säveltäminen pianotunneilla: Ideoita säveltämisen opettamiseen instrumenttiopetuksessa* (Kukkula 2020), *Opus1: Sävellyspedagogiikan aineistopankki* (Opus1 2021) ja *Säveltäjäksi kasvattaminen: Pedagogisia näkökulmia luovaan tekijyyteen* (Ojala & Väkevä 2013). Aikani ei kuitenkaan riittänyt kyseisten materiaalien tarkempaan tutkimiseen, koska Tomusäpin sisällön kehitystyö vei valtavan määrän työtunteja, eikä olemassa olevien materiaalien refleктоiminen ole pääpointtini tässä opinnäytetyössä.

Merkittävä osa uudesta säveltämisen pedagogisesta materiaalista näyttää keskittyvän vapaaseen improvisaatioon ja luomiseen, jonka keskipisteenä ovat muut asiat kuin tonaalinen sisältö. En suinkaan väitä, että kyseiset harjoitteet olisivat tavalla tai toisella huonoja ja epäolennaisia. Mielestäni niiden vastapainoksi tarvitaan kuitenkin lisää tonaalisia harjoitteita. Tomusäppi on kehitetty tukemaan edellä mainittuja huomioita musiikkiopistojen sisällöistä, taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmasta sekä niiden myötä tehdystä materiaalista.

Pidän Tomusäppiä varsin ajankohtaisena työkaluna, koska applikaatio toimii harjoitus- alustana kaikissa opetustilanteissa musiikkiopistoissamme. Näitä ovat teoria-, yhtye- ja instrumenttitunnit niin taide- kuin rytmimusiikin saralla. Tämän lisäksi se on ajankohtainen, koska kyseessä on internetpohjainen oppimisympäristö. Pidän todennäköisenä, että monet voivat samaistua siihen mielekkyyden tunteeseen, joka syntyy kehitettäessä omaa tietotaitoaan jonkin digitaalisen, suorastaan pelillisen välineen avulla.

2.1. Tomusäpin tavoitteet

Tomusäppi ei ole uusi eikä mullistava säveltämisen metodi, jolla tulisi kerta toisensa jälkeen mitä upeampia teoksia. Kyseessä ei myöskään ole nuotinkirjoitusohjelma eikä teoriakirjallisuutta korvaava materiaali. Kyseessä on tonaalisuuteen keskittyvä, toiminnallinen ja visuaalinen harjoitusväline. Applikaatio on luotu teoriaosaamisen kehittämistä ja oppimiskokemuksen vahvistamista varten. Tomusäpin tehtävänä on siis helpottaa opiskelijan työtä musiikin perusteiden sisäistämisessä. Eniten hyötyä Tomusäpin käyttämisestä on musiikkiopisto-opintojen loppupäässä, jolloin funktionaaliseen harmoniaan paneudutaan tarkemmin.

Tonaalisuus on Tomusäpin avainsana. Sen harjoittelemisen on kyseisen verkkosivun perimmäinen tavoite. Tonaalisuuteen liittyä paljon muutakin kuin sävellajissa pysyminen.

Esimerkiksi tyylilaji on merkittävä osa tonaalista kokonaisuutta. Siksi Tomusäppi käsittelee musiikkia useasta eri näkökulmasta. Tomusäpin avulla käyttäjä ohjataan harkittujen rajausten ja työvaiheiden avulla luomaan tonaalinen sävelmä, jolla on tyylilaji, sävellaji, harmonia, sekä melodia. Tahtilaji ja tahtien määrä ovat ennalta määriteltäviä, eikä käyttäjä voi vaikuttaa niihin. Näin ollen niiden pohtiminen ei vie energiaa edellä mainituilta osialueilta. Tahtilajiksi on määritetty 4/4, koska se vaikuttaa esiintyvän usein länsimaalaisessa musiikissa. Tahtien määrä on vakiintunut kahdeksaan, koska se vaikuttaa olevan sopiva mitta kyseiselle tehtävämallille. Beta-vaiheessa käytettävissä olevia tahteja on neljä, koska ohjelmointityö on siltä osin kesken. Esittelen Tomusäpin sisällön tarkemmin luvussa neljä.

2.2. Tomusäpin ohjelmointiprosessi

Opinnäytetyön valmistumishetkellä Tomusäpin kehitystyö on kestänyt melko tarkasti vuoden verran. Huhtikuussa 2020 otin yhteyttä tuttavaani Otto Kupiaiseen, joka opiskelee tietotekniikkaa Metropoliasa ja käyttää merkittävän osan vapaa-ajastaan musiikin parissa. Hänen lähdettyään projektiin mukaan aloimme tarkastelemaan ensimmäisiä hahmotelmiani applikaatiosta ja sen sisällöstä. Tämän myötä Kupiainen alkoi valaisemaan minua ohjelmoinnin tarjoamista toiminnallisuuksista. Tomusäppi edellytti pitkällistä pohdintaa ja taustatyötä, jonka tavoitteena oli selvittää applikaationärkevin toteutus-tapa. Lopulta tulimme siihen tulokseen, että verkkosivu palvelee tavoitteitani parhaiten.

Kun alustaksi oli valittu verkkosivu, jatkoimme taustatyötä, jonka tuloksena saimme vastaukset seuraaviin kysymyksiin: Minkä verran grafiikkaa on tehtävä itse? Minkälaisia projektiamme auttavia, vapaan lähdekoodin, kirjastoja on olemassa? Päädyimme käyttämään kahta kirjastoa, jottei kaikkea grafiikkaa tarvitsisi luoda alusta alkaen. Bootstrap-nimisestä kirjastosta applikaatio saa ulkoasunsa (Bootstrap 2011). Nuottiviivaston ja sen sisältämät nuotit verkkosivu saa kirjastosta nimeltä VexFlow (Cheppudira 2010).

Lopullinen ohjelmointityö applikaation parissa on suoritettu vuodenvaihteen 2020-2021 molemmin puolin. Sinä aikana on valettu perustukset, joiden päälle verkkosivu on sittemmin koottu. Ohjelmoinnista kiinnostuneet voivat mennä tarkastelemaan verkkosivun lähdekoodia Tomusäpin "Tietoa meistä" -osiosta löytyvän painikkeen takaa. Ohjelmointityön päätteeksi, helmikuussa 2021, toteutimme pienimuotoisen koekäytön Kotkan seudun musiikkiopistossa kyseisen oppilaitoksen teoria-aineiden opettajan avustuksella.

Kokeilusta kerron luvussa kolme. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1.) on kerrottu tiivistetysti applikaation kehitysvaiheista sekä niiden tuloksista.

	Kevät 2020	Kesä 2020	Syksy 2020	Talvi 2021	Tulevaisuus
Kehitystyön vaiheet	Esitin ideani ohjelmoijalle ja hankimme tietoa aiheesta.	Applikaation toteutustavan pohdintaa ja lisää tiedonhankintaa.	Ohjelmointityö.	Beta-vaiheen koekäyttö-Kotkan seudun musiikkiopistossa.	Jatkuvaa ominaisuuksien lisäämistä vaapaassa aika-aulussa.
Kehitystyön vaiheiden tulokset	Tomusäppi sai alkunsa.	Applikaatio toteutetaan verkkosivuna.	Tomusäppi sai tämänhetkisen sisällön ja ulkoasun.	Pieniä parannuksia sisältöön.	Tulevat ominaisuudet täydentävät verkkosivun sisältöä.

Taulukko 1. Verkkosivun kehitystyön vaiheet ja niiden tulokset.

Yksi tämän opinnäytetyön avainsanoista on monialaisuus. Olemme Kupiaisen kanssa hyödyntäneet parhaamme mukaan omien alojemme osaamista ja yhdistäneet tietotaitomme. Prosessin aikana olemme saaneet mahdollisuuden tutustua toistemme ammatitiosaamiseen perinpohjaisesti. Se on ollut varsin opettavaista sekä mieltä avartavaa puolin ja toisin. Myös kahden ihmisen näkökulmien kokoaikainen läsnäolo on ollut mielestämme varsin olennaista. Toistemme työskentelyä seuraamalla olemme välttyneet turhilta virheiltä, joita helposti tulee laajoja kokonaisuuksia yksin luodessa. Olen varmistanut ohjelmoijalta, Otto Kupiaiselta, että saan mainita hänet nimeltä opinnäytetyössäni. Tämän lisäksi olen antanut asiaan liittyvät kappaleet hänen luettavakseen ennen opinnäytetyön julkaisua.

3. Tomusäpin lähtökohtia

Tomusäpin sisältö perustuu pääasiassa kahteen näkökulmaan. Ensimmäinen niistä on omat huomioni musiikkioppilaitosten opiskelijana aina musiikkiopiston alkupäästä AMK-opintojen loppusuoralle. Musiikkiopistossa opiskelin klassisen musiikin linjalla, jonka jälkeen päädyin tekemään ammattiopintoni rytmimusiikin saralla. Näiden lähtökohtien seurauksena olen pyrkinyt pitämään tomusäpin sisällön kehitystyön genrejen suhteen monipuolisena. Toinen näkökulma on tullut haastatteleamalla Otto Tikkasta, joka on pop/jazz

pianonsoiton, yhtyeiden sekä hahmotusaineiden opettaja Kotkan seudun musiikkiopistossa. Tämän lisäksi hän opettaa Kymen konservatoriossa hahmotusaineita. Tämän luvun lukemisen helpottamiseksi suosittelen tutustumaan tarkemmin tomosäpin sisältöön, mistä kerrotaan luvussa neljä.

3.1. Huomioitani musiikin teorian oppimisesta ja opettamisesta

Sain idean opinnäytetyön aiheeseen ja sen myötä verkkosivun kehittämiseen huomautessani, että tonaalisen musiikin ominaispiirteet ovat selkiytyneet minulle parhaiten sävellyksiä tehdessä. Musiikin ilmiöiden käytännönläheisellä ja kontekstissa tapahtuvalla pyörittelyllä ilmiöitä tulee analysoida huomaamattaan. Tekemällä, kokeilemalla ja erehtymällä tosiaankin oppii. Tämän myötä aloin pohtia teorian opiskelun ja säveltämisen yhdistämisen pedagogisia mahdollisuuksia. Säveltämisestä ja musiikin teoriaopinnoista löytyy erillisinä kokonaisuuksina paljonkin valmista materiaalia. Suuren suosionsa perusteella esimerkiksi rytmimusiikin opiskelussa käytetyimpiä materiaaleja ovat seuraavat opukset: *Tohtori Toonika* (Heikkilä & Halkosalmi 2005), *Jazz Theory Book* (Levine 1995), *Improvisointi pop/jazzmusiikissa* (Backlund 1983) ja *Jazzmusiikin harmonia* (Tabell 2004). Kyseisistä teoksista työni lähteiksi jäivät *Tohtori Toonika* ja *Improvisointi pop/jazzmusiikissa*. Sellaista harjoitusmateriaalia, jonka avulla opitaan musiikin teoriailmiöitä säveltäessä, saisi olla mielestäni enemmän. En löytänyt aiheesta juurikaan muita suomenkielisiä harjoitusmateriaaleja, kuin yksittäisiä lopputöitä, sekä luvussa kaksi mainitsemani kokonaisuudet ja SÄPE -hankkeen reseptit.

Kaiken erinäisissä musiikkioppilaitoksissa viettämäni ajan olen hämmästellyt sitä, kuinka vaikeaa tonaalisuuden perussääntöjen oppiminen tuntuu olevan. Kyseiset säännöt itsessään eivät kuitenkaan ole kovin monimutkaisia. Jonkin aikaa opiskeltuani musiikin teoriaa musiikkioppilaitoksissamme tulin sellaiseen lopputulokseen, että oppimisen laatu riippuu monesti opettajan opetusmetodista. Tämä on toki yleistämistä, mutta useimmiten musiikin konsepteja käytiin läpi puhumalla, muistiinpanoja kirjoittamalla sekä teoriakirjojen tehtäviä tehden. Näin ollen asioiden kontekstiin saattaminen jäi teoriatunnin ulkopuolelle.

Teoriakirjojen tehtävämallit edustavat usein lähtökohtaisesti yksittäisten teoriailmiöiden harjoittamista asettamatta sitä laajempaan kontekstiin. Tässä yhteydessä painotan, etten pidä kyseistä asiaa sinänsä huonona tai vääränä. Olen kuitenkin sitä mieltä, että

laajemmassa kontekstissa tehtävät sovellukset voisivat saada enemmän huomiota teorian opetuksessa. Esimerkkinä mainittakoon yksittäisen teoriailmiön harjoittamisesta *Tohtori Toonikan* tehtävät melodisesta molliasteikosta sivulla 125, c-mollin dominantista sivulla 167 ja duurin sointuasteista nelisoinnuin sivulla 218, (Tohtori Toonika 2005, 125, 167, 218) sekä *Improvisointi pop/jazzmusiikissa* -kirjan tehtävä 6. sivulta 25, tehtävä 7. sivulta 28 ja tehtävä 10. sivulta 46. (Improvisointi pop/jazzmusiikissa 1983. 25, 28, 46). Kyseiset tehtävät ovat mielestäni todella hyviä teoriailmiöiden harjoitteluvälineitä, mutta laajempaa kontekstia ne jäävät kaipaamaan. En suinkaan väitä, että kokonaisvaltaisuus olisi ollut päätavoitteena kyseisessä kirjallisuudessa. En myöskään väitä, ettei mainitsemiani harjoituksia ja toimintamalleja tarvittaisi. Käytännön sovelluksia olisi kuitenkin mielestäni hyvä olla teoriaopinnoissamme enemmän. Tomusäppi on kehitetty teoriakirjallisuuden rinnalle soveltamaan siitä opittua osaamista käytännössä ja kontekstissa.

Mielestäni yksi tärkeimmistä tonaalisen musiikin ominaispiirteistä on tyylilajin, sävellajin, harmonian sekä melodian yhteys. Oikeastaan jokaista koskaan sävellettyä tonaalista musiikkiteosta voidaan tarkastella niiden avulla. Siksi kaikki edellä mainitut ilmiöt on otettu huomioon applikaatiota suunnitellessa. Omakohtaisten kokemusteni myötä tärkeiksi applikaation avainsanoiksi on äskeisten huomioiden perusteella muodostunut kokonaisvaltaisuus ja konteksti. Kaikkien edellä mainittujen huomioiden perusteella totean, ettei Tomusäppiä kannata käyttää ihan musiikkiopisto-opintojen alussa. Laajemman kokonaisuuden hahmottaminen voi vaatia jonkin verran kokemusta aiheista. Parhaiten Tomusäppi vaikuttaa sopivan MuHa 3 -tasoisen kurssin yhteyteen.

3.2. Otto Tikkasen haastattelu

Haastattelin hahmotusaineiden opettajana toimivaa Otto Tikkasta, jonka ajatuksenkulua teorian opettamisen suhteen pidän esimerkillisenä. Haastattelun päätavoitteena oli saada minua kokeneemalta konkarilta mielipiteitä ja ajatuksia verkkosivun sisällöstä. Haastattelumenetelmänä oli teemahaastattelu eli haastattelumuoto, joka ei etene tarkasti muotoiltujen kysymysten avulla, vaan perustuu vapaaseen pohdintaan teeman ympärillä (Hirsjärvi & Hurme 2001).

Tikkasella on vankka kokemus sävellyttämisestä ja sen tutkimisesta. Suosittelen tutustumaan hänen AMK -opinnäytetyöhön *Säveltämällä oppimaan: Tehtävämalli musiikin hahmotusaineiden opetukseen* (2012). Kyseisen työn aihe, ohjatut sävellysharjoitukset osana hahmotusaineiden oppimista, kohtaa mielestäni tomusäpin idean kanssa varsin

hyvin. Tämän lisäksi Tikkanen on ollut sekä ohjaajana, että osallistujana Metropolian SÄPE -hankkeessa.

Haastattelu tapahtui kahdessa osassa. Ensimmäinen niistä tehtiin lokakuussa 2020. Tomusäpin kehittäminen oli sillä hetkellä jo kovassa vauhdissa; tosin vasta kynällä ja paperilla ja ohjelmointityö oli vielä tekemättä. Yksi tämän haastattelun tavoitteista oli saada tomusäpin sisältöön liittyviä kommentteja kesken suunnittelutyön, koska siinä vaiheessa on helppo tehdä korjausliikkeitä. Kyseisten kommenttien avulla halusin selvittää, että millaiselle työkalulle on tarvetta musiikkioppilaitoksissamme.

Jälkimmäinen haastattelu oli helmikuussa 2021. Tällöin applikaation beta-vaihe oli lähes valmis. Haastattelussa suoritimme tilannekatsauksen ja jatkoimme tomusäpin sisällön oikolukemista. Lisäksi kysyin Tikkaselta, haluaisiko hän testata applikaatiota opetustilanteessa omassa teoriaryhmässään. Vastaus oli myöntävä. Testauksen jälkeen pidimme lyhyen palutesession. Palutesessiota voi pitää haastattelujen jälkikatsauksena.

Näin avoimessa ja yksipuolisessa menetelmässä on omat haasteensa, kuten kerätyn tiedon tehokas ja kriittinen jäsentäminen. Päätin kuitenkin olla litteroimatta haastatteluja, koska kävimme samoissa yhteyksissä melko paljon yleistä keskustelua haastattelujen yhteisen tavoitteen, Tomusäpin sisällön kommentoimisen ja oikolukemisen ulkopuolelta. Myöskään kritiikkömyys ei ole ongelma, koska haastattelujen myötä syntyneet oivallukset eivät muuttaneet Tomusäpin peruseriaatteita laisinkaan.

Tomusäpin ohjelmoija Otto Kupiainen oli myös mukana kuuntelemassa haastatteluja sen varalta, ettei luoda sellaisia ideoita, joita verkkosivun kehityksessä ei voi toteuttaa. Lopulta hänen ei kuitenkaan tarvinnut puuttua keskusteluun juuri ollenkaan. Laadin oheisen taulukon (Taulukko 2.) helpottamaan haastattelujen päätulosten hahmottamista.

	1. Haastattelu	2. Haastattelu	Jälkikatsaus
Haastattelun tavoitteet	Mitä Tikkanen muuttaisi Tomusäpin sisällyshahmotelmassa?	Tomusäpin intuitiivisen käyttökokemuksen reflektointi.	Sen varmistaminen, ettei perustavanlaatuisia ongelmia ole käytölliittymässä.
Mitä ajatuksia tuli ilmi?	Melodiageneraattori ja vaikeusasteen säätäminen minipeli(e)n avulla.	Pohdimme melodian kirjoitukseen, rekisteröitymismahdollisuuden sekä playback-toiminnon lisäämiseen liittyviä seikkoja.	Itse käyttöliittymään liittyviä ongelmia ei juurikaan löytynyt
Ilmi tulleiden ajatusten mahdollinen toteutus	Toteuttamiskelpoiset ajatukset, mutta ne lisätään tomusäppiin tulevaisuudessa ajan puutteen vuoksi.	Melodian kirjoituksen parantelu on työn alla ja rekisteröitymismahdollisuus tulee tulevaisuudessa. Playback-toimintoa emme ole toistaiseksi lisäämässä.	Jatkamme verkkosivun kehitystyötä pitäen selkeyden ja yksinkertaisuuden prioriteettina, emmekä aio tehdä suuria muutoksia perustoimintoihin.

Taulukko 2. Haastattelujen ytimekäs yhteenveto.

3.2.1. Ensimmäinen haastattelu

Ensimmäinen haastattelu eteni siten, että esittelin sen hetkiset ideani Tomusäpin sisällöstä ja pyysin Tikasta kertomaan, mikä oli hänen mielestään applikaation sisällössä olennaista ja mikä ei. Tavoitteena oli siis saada ajatuksia siitä, mitä hän lisäisi tai poistaisi. Aluksi Tikkanen painotti sitä, että tonaalisen musiikin luominen sisältää tyyllilajiin ja sen estetiikkaan liittyvien asioiden pohdinnan. Olemme siis samaa mieltä siitä, että yksi tärkeimmistä tonaalisen musiikin ominaispiirteistä on se, että musiikki on jossakin kontekstissa, tässä tapauksessa tyyllilajissa, ja noudattaa sen estetiikkaa. Tomusäpissä tyyllilajiin ja sen estetiikkaan liittyvät asiat ovat lähinnä harmonisia, kuten sointujen laajuus ja tyyllilajille tyypilliset sointukierrot.

Seuraavaksi pohdimme miten käyttäjää kannattaa rajata melodian kirjoitusvaiheessa, vai kannattaako sen kummempia rajauksia asettaa ensinkään. Melodian luominen tyhjästä voi olla monelle varsin raskas tehtävä. Siinä tapauksessa rajaukset, tai ennemmin kehotukset voivat auttaa käyttäjän luomisprosessia. Sellainen kehotus on tässä tilanteessa esimerkiksi ohjeistus pelkkien soinnun sävelien käyttämiseen. Toisaalta liiallisia rajauksia sisältävä työkalu voi laskea oppijan intoa käyttää sitä.

Pääasiassa melodian kirjoituksessa keskityimme pohtimaan, annetaanko käyttäjälle lupa lisätä sus4 -sävel dominanttisoinnussa vahvalle tahdin osalle. Päädyimme sellaiseen lopputulokseen, ettei sitä kannata rajata pois. Enemmän tämä kannattaa informoida käyttäjälle vinkkilaatikossa. Toisaalta, jos oppilas päätyy siitä huolimatta kirjoittamaan kyseisen ilmiön tomusäpillä luodessaan, saa hän sillä kertaa oppimiskokemuksen kyseisestä harmonian sävystä.

Melodian kirjoitusvaihetta Tikkanen täydentäisi myös painikkeella, joka generoi ensimmäisen puoliskon melodiasta. Tämän jälkeen käyttäjän tulisi kirjoittaa melodia itse loppuun, joko vastauksena tietokoneen generoimalle melodialle, tai mukaillen sitä. Mielestäni idea on nerokas. Tähän ohjelmoija puuttui sillä tavalla, että kyseinen työkalu on varsin työläs toteuttaa, joten siirsimme melodiageneraattorin luomisen ajan puutteen vuoksi tulevaisuuteen.

Varsinaisina ominaisuuksiin liittyvinä lisä- ja kehitysideoina melodiageneraattorin lisäksi Tikkaselle tuli mieleen seuraavat: Vaikeusasteen kasvattaminen matkan varrella tehtävien minipelien avulla ja ohjetekstien selkeyttäminen ja täydentäminen. Minipeliesimerkiksi hän antoi sellaisen, että sävellajia valittaessa oppijan tulisi yhdistää etumerkit oikeisiin sävellajeihin. Pidän tätä ideaa erittäin varteen otettavana. Ainoana haasteena minipelin sisällyttämisessä Tomusäppiin on jouhevan käyttökokemuksen säilyttäminen. Tästä syystä minipeli on toistaiseksi lisäämättä applikaatioon.

Ohjetekstejä on sen sijaan helppo täydentää ja korjata. Haastattelun aikana pohdimme muutamaa sanamuotoa ja etsimme kirjoitusvirheitä. Sanamuotojen pohdinnan tuloksena päätin korjata esimerkiksi kolmannen vaiheen, harmonian jännitteen hahmottelun, kirjoitusasun nykyiseen muotoonsa.

Ensimmäisen haastattelun loppuksi Tikkanen totesi, ettei ole törmännyt vastaavanlaiseen suomenkieliseen, verkkosivuun. Tämän myötä hän kertoi odottavansa applikaation jatkokehitystä innolla.

3.2.2. Toinen haastattelu

Toinen haastattelu eteni siten, että pyysin Tikkasta käyttämään Tomusäpin beta-versiota intuitiivisesti verkkosivulta löytyvän tiedon varassa ja reflektoimaan käyttökokemustaan.

Reflektoinnissaan Tikkanen kiinnitti huomiota oikolukemiseen ja käyttökokemuksen jouhevuteen. Hän ei huomannut merkittäviä virheitä verkkosivun teksteissä. Siispä päädyimme käyttämään suurimman osan haastatteluun varatusta ajasta käyttökokemuksen jouhevuteen. Eli siihen, miten olemassa olevia ominaisuuksia kannattaisi parantaa ja minkälaisia toimintoja olisi järkevää lisätä täydentämään applikaation sisältöä. Kyseisestä aiheesta kävi ilmi melodian kirjoittamisen käyttöliittymän parantelu, rekisteröitymismahdollisuuden lisääminen ja playbackin tekeminen.

Beta-vaiheessa on mahdollista muokata vain viimeisintä kirjoitettua nuottia. Jatkokehityksessä aiomme parantaa ominaisuutta siten, että mitä tahansa kirjoitetuista nuoteista voi muokata. Tämän myötä on hyvä lisätä toiminto, jonka avulla käyttäjä näkee mitä nuottia hän on muokkaamassa. Näin ollen käyttäjä voi esimerkiksi hahmotella melodian rytmikuvion ensin ja tämän jälkeen asettaa nuotit haluamilleen sävelkorkeuksille. Siten melodian kirjoitus jakautuu yhä pienempiin osiin, joka mahdollisesti helpottaa käyttäjän työskentelyä. Melodian kirjoitukseen liittyen pohdimme Tikkasen kanssa myös sitä, että kannattaisiko pienimmän mahdollisen aika-arvon olla neljäsosa-, vai kahdeksasosanuotti. Totesimme, että aika-arvot on järkevää rajata neljäsosa-, puoli-, sekä kokonuotteihin ja niitä vastaaviin taukoihin. Näin ollen käyttäjä kiinnittää mahdollisimman vähän huomiotaan niiden pohtimiseen. Siten käyttäjä keskittyy olennaiseen, eli siihen, soipiiko nuotti kyseessä olevan soinnun kanssa. Melodian kirjoituksen parantelu on kehitysprioriteettiemme kärjessä ja parhaillaan työn alla.

Rekisteröitymismahdollisuus olikin minulla ja ohjelmoijalla mielessä ennen kuin Tikkanen ehti siitä mainita. Kyseisen toiminnon avulla musiikkioppilaitoksen opiskelija voisi tallentaa tekemänsä työt omaan henkilökohtaiseen profiiliinsa ja palata tarkastelemaan niitä kotona. Näin ollen vältyttäisiin turhilta paperitulostuksilta. Rekisteröitymisen järkevin toteutustapa on vielä pohdinnassa. Harkitsemme, annetaanko kenelle tahansa mahdollisuus tehdä käyttäjätili verkkosivulle, vai jaetaanko oppilaille valmiit tunnukset oppilaitoksen puolesta. Näin ollen rekisteröityminen olisi mahdollista vain sellaisille käyttäjille, jotka opiskelevat musiikkioppilaitoksessa. Mahdollisia tietoturva-aukkoja ei tämänkaltaisella verkkosivulla ole, joten emme näe syytä sille, miksei kuka tahansa voisi luoda omaa käyttäjätiliä. Verkkosivulla olisi varmasti myös enemmän käyttäjiä, jos rekisteröityminen ei olisi musiikkioppilaitosten etuoikeus. Koko teoriaryhmän käyttäjätilien luominen lisäisi myös opettajan työmäärää huomattavasti, jonka seurauksena Tomusäpin käyttäminen voi jäädä vähäiseksi oppilaitoksissa. Toisaalta oppilaiden omatoiminen käyttäjätilien luominen vie aikaa oppitunnilta. Joka tapauksessa käyttäjätili pysyisi anonyyminä, eikä

sinne voisi tallentaa mitään muuta, kuin tomusäpillä tehtyjä tuotoksia. Rekisteröitymismahdollisuuden tulemme lisäämään tavalla tai toisella. Todennäköisesti kuitenkin niin, että se on kaikille mahdollista riippumatta siitä, että opiskeleeko käyttäjä musiikkioppilaitoksessa vai ei.

Playback -toiminnon lisäämisestä keskustellessa Tikkanen huomautti asian olevan kaksitekijäinen miekka. Toki kyseinen toiminto helpottaisi käyttökokemusta, koska omaa luomustaan ei tarvitsisi tuottaa omalla soittimella kuullakseen lopputulosta, vaan kuulokuvan saisi yhdellä klikkauksella. Toisaalta oman tuotoksen soittaminen omalla soittimella tekee verkkosivun harjoituksesta yhä kokonaisvaltaisemman. Näin ollen käyttäjän nuotinlukutaito kehittyy ja oppijan tulee reflektoida omaa soittoaan. Playback -toiminnosta keskustellessa ohjelmoija huomautti toiminnon tekemisen olevan kohtuullisen työlästä. Ajan puutteen vuoksi kyseinen toiminto on prioriteettiemme loppupäässä.

Kyseisen haastattelun loppupuolella pyysin Tikkasta pohtimaan, mikä teoriaryhmä olisi applikaatiolle sopiva. Pohdinnan tuloksena hän ehdotti MuHa 3 -kurssin (Musiikin hahmotus 3, jotkut lukijat saattavat tuntea nimellä 3/3) olevan verkkosivullemme sopivin. Yleensä kyseisen kurssin puitteissa tutkitaan harmonian tehoja, sekä niiden yhteyttä sointumerkkien ja melodian kanssa. Siis juuri siitä, mitä verkkosivullamme harjoitellaan. Tomusäppiä kokeiltiin Tikkasen MuHa 3 -ryhmässä. Kokeilusta kerron erikseen.

Jälkimmäisen haastattelun päätteeksi Tikkanen ehdotti, että tekisin esittelyvideon Tomusäpistä. Videon tavoitteena olisi esitellä tomusäpin toimintamalli lyhyesti ja ytimekkäästi. Kyseisestä videosta voisi hyötyä sekä oppilaat, että musiikkioppilaitostemme opettajat. Pidin videon tekemistä varsin hyvänä ajatuksena ja aikataulutin sen tekemisen kesälle 2021.

Haastattelun loppupuolella myös Tomusäpin vinkkilaatikot saivat lopullisen ulkoasunsa. Tikkasen toiveesta teimme niiden värimaailmasta enemmän huomiota herättävän. Tämän seurauksena on todennäköisempää, että useampi käyttäjä lukee niiden sisällön.

Lopuksi mainittakoon, että kehittämämme verkkosivu vaikuttaa haastattelujen perusteella olevan varsin ajankohtainen nykyaikaisessa taiteen perusopetuksessa. Työelämässä tosiaankin on tarvetta kokonaisvaltaiselle, suomenkieliselle, tonaalisen musiikin harjoitusvälineelle. Olen varmistanut haastateltavalta Otto Tikkaselta, että saan käyttää häneltä saatua haastatteluaineistoa sekä mainita hänet nimeltä opinnäytetyössäni. Olen

myös antanut haastatteluosuuden hänelle luettavaksi ennen julkaisua. Koronapandemiatilanteen vuoksi haastattelut tehtiin etänä.

3.2.3. Koekäyttö Kotkan-Seudun musiikkiopistossa

Koska Tomusäppi on kehitetty musiikin hahmotusaineiden tueksi, testautin applikaation beta-vaihetta Kotkan seudun musiikkiopistossa MuHa 3 (Musiikin hahmotus 3) -tunnin yhteydessä. Testauksesta sovittiin hahmotusaineiden opettajan Otto Tikkasen avulla. Jättäydyin tarkoituksella oppitunnilta pois koska halusin tietää, onko verkkosivu valmis toimimaan ilman kehittäjän läsnäoloa. Testauksen jälkeen pidimme lyhyen palautesession kyseisen oppitunnin kulusta Otto Tikkasen kanssa. Testaus pidettiin varsin pienimuotoisena ja suoritettiin vain yhdellä teoriaryhmällä. Pienen otannan takia kyse ei niinkään ole tutkimuksesta, vaan sen varmistamisesta, että applikaatio tekee tehtävänsä ilman suurempia käyttöliittymään liittyviä ongelmia. Kyseistä palautesessiota voi pitää jälkikatsauksena varsinaiselle opinnäytetyötä varten tehdylle Tikkasen haastattelulle.

Kaiken kaikkiaan Tomusäpin käyttöliittymä vaikutti olevan siinä mielessä onnistunut, etteivät oppilaat juurikaan tarvinneet apua verkkosivulla navigoidessaan. Tikkanen painotikin sitä, että applikaation käyttöliittymän yksinkertaisuus on valttia. Seuraavaksi tiedustelin hänen mielipidettään siihen, että oliko 3/3 -taso sopiva verkkosivun sisällön haastavuuden kannalta. Tähän hän sanoi kyseisen teoriaryhmän olevan varsin sopiva Tomusäppiä ajatellen, koska harmonian jännitteisiin tutustutaan yleensä sillä kurssilla. Tikkasen mukaan oppilaat tuntuivat pääasiassa pitävän tomusäpistä ja suurin osa heistä voisi kuvitella käyttävän applikaatiota uudelleen.

Pohdimme myös, että aiheutuuko teoriatunnilla tämän kaltaisen applikaation käyttämisestä eriarvoisuuden tunnetta, koska oman sävellyksen tekeminen on varsin henkilökohmainen prosessi. Totesimme sen riippuvan pääasiassa siitä, millä tavalla verkkosivun käyttäminen nivelletään oppitunnin sisältöön. Tilanteessa, jossa jokaisen oppilaan tekemä teos määritellään joillakin mittareilla hyväksi tai huonoksi, syntyy varmasti eriarvoisuuden tunnetta. Onhan kyseinen arviointimenetelmä muutenkin varsin heikko taiteen perusopetuksen näkökulmasta. Siksi totesimmekin, että hyvä/huono -akselin sijaan tulisi kiinnittää huomiota siihen, miksi kukin sävellys kuulostaa siltä miltä se kuulostaa ja minkälaisen ajatusprosessin myötä se syntyi. Tämän huomion seurauksena pohdin, että keskustelua voisi ohjata esimerkiksi seuraavanlaisilla kysymyksillä: Minkälaisia harmonian ilmiöitä sävellyksissä on? Löytyykö melodioista muita säveliä, kuin soinnun säveliä?

Mitä sointukierroja, roomalaisin merkein analysoituna, sävellyksistä löytyy? Mielestäni kyseisten kysymysten avulla ei laiteta sävellyksiä, eikä varsinkaan oppilaita minkäänlaiseen arvojärjestykseen. Kyseisten keskustelun avausten tarkoituksena on tehdä erilaisia huomioita sävellyksistä. Onhan jokainen sävelmistä uniikki. Tietysti, jos verkkosivua käytetään yksityistunnilla, ei ole mahdollista syntyä eriarvoisuuden tunnetta oppilaiden kesken. Silti Tomusäpillä tehtyyn teokseen tulisi tehdä huomioita musiikin ilmiöiden karaktereihin liittyen, eikä oikein/väärin -menetelmällä.

Lopuksi Tikkanen totesi verkkosivumme olevan varsin onnistunut, vaikka se onkin vasta beta-vaiheessa. Applikaatiossa ei siis vaikuta olevan perustavanlaatuisia ongelmia. Kun applikaation kehitystyötä on vielä hieman jatkettu, Tikkanen aikoo ottaa sen käyttöön opetuksessaan sekä musiikkiopisto-, että konservatoriotasolla. Tämän lisäksi hän aikoo suositella verkkosivua kollegoilleen. Olen antanut tämänkin osuuden luettavaksi Tikkaselle ennen opinnäytetyön julkaisua.

4. Tonaalisen musiikin sävellysoppilaatio: Tomusäppi

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyön tuloksena syntyneen applikaation, Tomusäpin, peruseräatteen ja sisällön. Koska opinnäytetyön kirjoitushetkellä Tomusäppi on beta-vaiheessa, päätin olla laittamatta kuvakaappauksia applikaatiosta leipätekstin sekaan. Se ei mielestäni ole opinnäytetyön kannalta olennaista, koska verkkosivun ollessa kehitysvaiheessa sen ulkoasu muuttuu alati. On järkevämpää toimia niin, että lukija tarkastelee verkkosivua itsenäisesti seuraavien kappaleiden aikana.

Nyky-yhteiskunnassa on totuttu viipyilemättömyyteen ja asioiden nopeaan loppuun saattamiseen. Ainakin itse samaistun tähän täysin, siksi päätin ottaa asian huomioon myös Tomusäpin kehityksessä. Applikaatio on kehitetty helpottamaan käyttäjän päätöksenteon jouhevutta musiikin ilmiöiden parissa hänen käyttäessään niitä luovalla tavalla. Riippuen oppijan tasosta, harjoituksen tekemiseen ei mene kymmentä minuuttia kauempaa. Sen jälkeen on tuki juuri luodun kappaleen soittamisen ja reflektoinnin aika. Kokonaisuudessaan 45-minuuttinen oppitunti on varsin riittävä Tomusäpin käyttämisestä ajatellen. Se on varsin lyhyt aika ottaen huomioon, kuinka kokonaisvaltaisesti verkkosivun

avulla sovelletaan tonaalisen musiikin peruseriaatteita. Toki useamman sävelmän syvempi hallitseminen koko ryhmän voimin vie tuntitolkulla aikaa.

4.1. Tomusäpin vinkkilaatikot ja virheilmoitukset

Tomusäpin käyttökokemusta on helpotettu vinkkilaatikoiden ja virheilmoitusten avulla. Jokaisessa vaiheessa on vinkkilaatikoita, joiden avulla käyttäjän työskentely sujuu joustavammin. Jos käyttäjästä tuntuu siltä, ettei edistystä tapahdu, esimerkiksi liian vaikean tehtävän vuoksi, voi oppija täydentää osaamistaan vinkkilaatikon avulla. Ne opastavat käyttäjää tekemään tyypillisimpiä valintoja harmonia- ja melodiaailmiöiden parissa.

Tämän lisäksi käyttäjän tehdessä jotakin, mikä ei ole musiikillisesti mahdollista, tulee hänelle virheilmoitus. Esimerkiksi tilanteessa, jossa hän yrittää lisätä tahtiin tai viivastoon aika-arvoa, joka ei siihen enää mahdu, Tomusäppi antaa virheilmoituksen. Näin ollen musiikilliset reunaehdot täyttyvät.

4.2. Tomusäpin sisällön esittely

Päätin jakaa Tomusäpin sisällön kuuteen vaiheeseen. Jokaisella vaiheella on tarkoin harkittu, varsin spesifi tehtävä säveltäjän luomisen rajaajana. Kukin niistä edustaa yhtä tonaalisen musiikin rakennuspalikkaa. Ne ovat järjestyksessään tyyllilajin pohdinta, sävellajin valinta, harmonian jännitteen hahmottelu, sointukierron luonti, melodian kirjoitus, sekä viimeistely ja esikatselu. Kyseisten vaiheiden myötä käyttäjä asetetaan pohtimaan tonaalisuutta ja tonaalista säveltämistä varsin kokonaisvaltaisesti, auttaen häntä sisäistämään teorian tunnilla opittua tietotaitoa. Oheisessa taulukossa (Taulukko 3.) kerrotaan Tomusäpin vaiheiden sisältö tiivistettynä.

1/6 Tyylilajin pohdinta	4/6 Sointukierron luonti
Ensimmäisessä vaiheessa pohditaan tulevan sävelmän kuulokuvaa. Tomusäpissä tyylilajin valinta määrittelee, käytetäänkö reaalisoitumerkeissä kolmi- vai nelisoituja.	Sävelmän sointukierto määritetään edellisen vaiheen perusteella. Sointumerkit on generoitu sävellajin mukaan kolmeen laatikkoon.
2/6 Sävellajin valinta	5/6 Melodian kirjoitus
Tämän jälkeen määritetään sävelmän tonaalinen keskus eli sävellaji. Käyttäjä voi valita minkä tahansa sävellajin kahteen etumerkkiin asti.	Vaiheessa viisi kirjoitetaan sävelmän melodia. Käytettävissä on neljäsosa-, puoli- ja kokonuotit, sekä niiden vastaavat tauot, jottei rytmikka vie kaikkea huomiota.
3/6 Harmonian jännitteen hahmottelu	6/6 Viimeistely ja esikatselu
Ennen sointukierron luontia sävelmän jokaiselle tahdille määritetään teho. Vaihtoehdot ovat toonika, subdominantti ja dominantti.	Lopuksi sävelmä nimetään ja käyttäjää kannustetaan soittamaan se yksin tai yhtyeen kanssa. Tämän jälkeen on ohjatun reflektoinnin aika.

Taulukko 3. Tiivistelmä Tomusäpin vaiheista.

Kuten luvussa kaksi mainitsin, Tomusäpillä luodun sävelmän tahtilaji ja tahtien määrä on ennalta määritelty, eikä käyttäjä voi vaikuttaa niihin. Näin ollen niiden pohtiminen ei vie käyttäjän huomiota harjoituksen olennaisesta sisällöstä, eli tyylilajin, harmonian ja melodian yhteydestä. Tahtilajiksi on määritetty 4/4 ja tahtien määrä on vakiintunut kahdeksaan. Beta-vaiheessa on käytettävissä neljä tahtia, koska opinnäytetyön valmistumishetkellä ohjelmointityö on siltä osin kesken.

4.2.1. Tyylilajin pohdinta

Usein unohtuu, että tyylilaji on yksi tonaalisen musiikin rakennuspalikoista. Siksi sitä pohditaankin heti Tomusäpin ensimmäisessä vaiheessa. Eri tyylilajeissa pätevät hieman erilaiset periaatteet. Jazz-musiikissa perusmuodossa olevat kolmisoinnut eivät kuulosta kovinkaan tutuilta. Toisaalta Pop/Rock-musiikissa laajat soinnut voivat olla aivan liian tukkoisen kuuloisia. Siksi Tomusäpin ensimmäisessä vaiheessa pohditaan yleistä kuulokuvaa musiikista tyylilajin kannalta. Minkälainen musiikki inspiroi harjoituksen tekijää eniten? Minkälaisia asioita harjoituksen tekijä ehkä kuulee päässään? Näiden kysymysten pohjalta on hyvä valita tyylilaji ja edetä seuraaviin vaiheisiin.

Tomusäpin beta-vaiheessa valmiina vaihtoehtoina tyylilajeiksi ovat Pop/Rock, Kamari-musiikki, Jazz sekä Bossa Nova. Näiden avulla korostetaan sitä, että tonaalisen musiikin perussäännöt ovat varsin universaalit ja pätevät eri taustoista tuleviin musiikkityyleihin. Jos ei kuitenkaan mikään edellä mainituista tyylilajeista inspiroi, voi käyttäjä kirjoittaa

tyhjään kenttään haluamansa genren. Hänen on kuitenkin valittava, käytetäänkö harjoituksen reaalisoitumerkeissä kolmi- vai nelisointuja. Onhan niillä aivan omanlaiset klangit.

4.2.2. Sävellajin valinta

Harjoituksen toisessa vaiheessa tekijää pyydetään valitsemaan sävellaji. Jotta voimme tarkastella asteikon eri sävelten karaktäärejä, on päätettävä, missä perussävel sijaitsee. Tämän lisäksi on hyvinkin olennaista päättää, että meneekö kappale duurissa vai mollissa. Vaikka niihin pätevät lähestulkoon samat säännöt, ovat ne sointiväriältään aivan erilaiset. Sävellajit on rajattu kahteen etumerkkiin asti. Mitä useampia etumerkkejä sävellajissa on, sitä enemmän ne vievät oppijan huomiota muulta sisällöltä.

Beta-vaiheessa voi säveltää vain duurissa, koska mollissa säveltämisen mahdollistavat ominaisuudet ovat vielä työn alla. Tomusäpin tavoitteena on tehdä automaattisesti tarpeelliset etumerkit melodiaa kirjoittaessa mollisävellajissa. Tämän toiminnon ollessa keskeneräinen on järkevämpää pitää beta-vaiheessa vain duurisävellajeja. Kyseisen vaiheen vinkkilaatikossa kehoitetaan myös säveltämään duurissa, jos ei ole luonut aiemmin tonaalista musiikkia, tai kokee muuten olonsa epävarmaksi. Tämä johtuu mollin dominantin oikukkuudesta.

4.2.3. Harmonian jännitteen hahmottelu

Ennen kuin itse sointukierto luodaan, Tomusäpissä hahmotellaan kappaleen jokaiselle tahdille harmonian tehot¹ (toonikat, subdominantit ja dominantit). Näin ollen kappaleesta tulee huomattavasti jäsennellympi ja harkitumpi, lisäksi sointukierron luominen helpottuu. Harmonian tehot valitaan raahaamalla (*drag'n'droppaamalla*) jokaiselle tahdille omansa, vinkkejä apunaan käyttäen.

Tämä vaihe on tomusäpin peruseriaatteen, funktionaalisen tonaalisuuden kannalta hyvin olennainen. Seuraavassa luvussa toteankin, että jännite ja sen purkaminen on hyvin olennaista musiikissa. Suoraviivaisin keino luoda jännitettä on edetä sointutehoissa subdominantilta dominantille ja purkaa dominantti takaisin toonikaan. Näin ollen lyhytkin

¹ Harmonian tehoilla kuvataan sointujen tehtävä harmonian osana (Tabell 2004, 20).

tonaalinen teos saa tyylikkään draaman kaaren. Kyseisen aiheen harjoittelu tapahtuu tätä osiota tehdessä.

4.2.4. Sointukierron luonti

Sointukierron laatiminen on huomattavasti vaivattomampaa, kun harmonian tehot on jo hahmoteltu. Tässä vaiheessa käyttäjää ohjeistetaan vielä tarkemmin siitä, minkälaisia tyyppisimmät sointukulut kussakin tyyllilajissa ovat. Ohjeistus tapahtuu soivan esimerkin sekä vinkkilaatikon avulla.

Verkkosivu lajittelee sointumerkit laatikoihin (toonikat, subdominantit ja dominantit) sävellajin mukaan. Oppijan tehtävänä on raahaamalla (*drag'n'droppaamalla*) valita sopiva sointumerkki jokaiselle tahdille edellisen vaiheen valintojen perusteella ja vinkkilaatikon avulla. Ohjeiden mukaan tehty sointukulku kuulostaa varsin tutulta valitussa tyyllilajissa. Käyttäjälle on jätetty kuitenkin mahdollisuus kokeiluille ja modaaliselle säveltämiselle.

4.2.5. Melodian kirjoitus

Melodia kirjoitetaan yksinkertaisilla komennoilla. Niiden käyttämiseen löytyy ohjeet tästä vaiheesta. Aika-arvoista käytössä on kokonuotti, puolinuotti ja neljäsosanuotti sekä niitä vastaavat tauot.

Kuten haastatteluja reflektoidessa mainitsinkin, Tomusäpin melodian kirjoitusvaihe on saamassa nuottigeneraattoria. Tällä työkalulla oppilas voi käskää tietokonetta kirjoittamaan melodian ensimmäisen puoliskon. Tämän jälkeen käyttäjän tulisi säveltää itse jälkimmäinen puolisko, joko mukaillen tietokoneen melodiaa tai vastaten siihen.

Päätin laittaa harmonian luomisen ennen melodiaa täysin oman pohdintani lopputulokseksi. Onhan toisinkin päin sävellyksen tekeminen mahdollista arkielämässä. Kuitenkin melodian kirjoittaminen jo olemassa olevan pohjan päälle vaikuttaa selkeämmältä, kuin tyhjän päälle luominen. Myös sointukulkujen etsiminen melodiasta on lähtökohtaisesti haastavampaa kuin toisin päin toimiminen. Toki säveltäminen voi tuntua vapaammalta, jos melodian voi luoda ilman sen kummempia raameja. Siitä ei kuitenkaan ole kyse Tomusäpin peruseriaatteissa.

4.2.6. Viimeistely ja esikatselu

Pedagoginen sävellys on valmis ja sille on aika antaa nimi. Säveltaiteen tekemisen kokonaisvaltaisen harjoittelun kannalta sävellyksiä on syytä tottua nimeämään. Nimen avulla sävelmään viittaaminen on vaivatonta. Oppimiskokemus tulee valmiiksi vasta, kun sävellystä on kokeiltu soittamalla omilla soittimilla yksin tai ryhmässä. Jos Tomusäppiä on käytetty oppitunnin yhteydessä, on tässä vaiheessa hyvin tärkeää käydä ohjattua keskustelua sävellykseen liittyen. Keskustelua voi ohjata esimerkiksi seuraavien kaltaisilla kysymyksillä: Mitä opittiin? Mikä oli helppoa? Mikä oli haastavaa? Mikä oli mieluista? Mikä oli tylsää? Kuinka lähellä lopputulos oli säveltäjän mielenmaisemaa?

Ainakaan beta-vaiheessa Tomusäppiin ei ole suunnitteilla toimintoa, joka soittaisi käyttäjän säveltämän kappaleen. Ei keskeneräistä, eikä valmista työtä. Jos oppija kokee tarvitsevansa kuulokuvan sävelmästään, se on tarkoitus tuottaa omalla soittimella. Näin ollen oppijan nuotinluku- ja analyttinen soittotaito kehittyy samalla. Käyttäjän pääsoittimen ollessa esimerkiksi rummut (tai muu soitin, joka ei tuota 12-säveljärjestelmää sellaisenaan) on hyvä käyttää esimerkiksi pianoa apuna.

4.3. Tomusäpin sisällön tulevaisuus

Kuten todettu, opinnäytetyön valmistumishetkellä Tomusäppi on beta-vaiheessa, jonka myötä esimerkiksi tulostusominaisuus on täysin keskeneräinen. Halusin valita opinnäytetyöni aiheeksi sellaisen kokonaisuuden, jonka kanssa työskenteleminen ei lopu opinnoista valmistuttua. Koen Tomusäpin olevan valmis silloin, kun kaikki alkuperäiset ajatukset on sisällytetty applikaation. Tärkeimpinä niistä ovat neljän tahdin mittaisen harjoituksen sijaan kahdeksantahminen harjoitus sekä mollin mukana oleminen siten, että verkkosivu tekee automaattisesti tarvittavat tilapäiset etumerkit. Melodian kirjoituksessakin on vielä viimeisteltävää. Beta-vaiheen jälkeen on tarkoitus luoda lisää ominaisuuksia vapaammalla aikataululla. Niitä ominaisuuksia voivat esimerkiksi olla mahdollisuus kuunnella oma teos, nuottigeneraattori sekä mahdollisuus rekisteröityä ja tallentaa oma teos verkkosivulle.

Olen Otto Tikkasen haastatteluista inspiroituneena pohtinut jo jonkin aikaa sen puolesta ja vastaan, onko olennaista lisätä mahdollisuutta kuunnella omaa sävellystä. Jos se mahdollisuus on olemassa, helpottuu musiikin tuottaminen entisestään. Toisaalta ilman

mahdollisuutta kuunnella valmista teosta oppijan tulisi itse soittaa sävelmäänsä sen tekovaiheessa ja valmistuttua. Näin ollen oppilaan nuotinlukutaito ja analyttinen kuunteleminen kehittyvät ja harjoituksesta tulee yhä kokonaisvaltaisempi. Tietysti siinä vaiheessa verkkosivun käyttäminen vaatii jo todella paljon aivotyötä, mutta sitä vartenhan se on kehitetty.

Haastatteluissa ideoitu satunnainen nuottigeneraattori olisi myös todella mielenkiintoinen lisä tomusäpin työkaluihin. Sitä voisi hyödyntää esimerkiksi tilanteessa, jossa käyttäjä ei saa melodian kirjoitusta alkuun. Kyseisessä tilanteessa oppija voisi pyytää tietokonetta kirjoittamaan ensimmäiset neljä tahtia melodiasta. Tämän jälkeen oppilas voisi kirjoittaa jälkimmäiset neljä tahtia mukaillen tietokoneen satunnaista melodiaa.

Rekisteröityminen ja kirjautuminen antaa mielestäni hyviä mahdollisuuksia laajentaa Tomusäppiä. Jos sävellysharjoitukset on tehty opiston tietokoneella tai tabletilla, voi oppija tallentaa luomuksensa verkkosivulle ja palata kotona tutkailemaan sävelmäänsä. Tämän työkalun apuna voi olla mahdollisuus tallentaa muistiinpanoja jokaisen sävellyksen yhteyteen, ettei nekään huku matkalla kotiin. Näin vältytään turhalta paperimateriaalin kuljettamiselta edes takaisin.

Olen jättänyt sanoitusten tekemisen tarkoituksella pois Tomusäpin sisällöstä. Kyseinen aihe on sen verran Tomusäpin pääpointin ulkopuolella, että se oli järkevää jättää kokonaan pois. Tämän lisäksi ohjelmointityö sanoitustyökalun tekemiselle veisi aivan liian paljon työtunteja kehitystyön tärkeimmältä sisällöltä pois. Mikään ei tietysti estä käyttäjää tekemästä sävelmälleen sanoitusta.

5. Tomusäpin soveltaminen käytännössä

Musiikin ilmiöitä ovat esimerkiksi rytmikka, harmonia ja historia. Tapoja opettaa musiikin ilmiöitä on yhtä monta, kuin niiden opettajia. Musiikkiopistoissamme edellä mainittuja ilmiöitä opetetaan monenlaisilla kurssikokonaisuuksilla. Toiset kutsuvat niitä teoriatunneiksi, toiset musiikkiedoksi. Musiikkiopistojen sisällöissä virallisin termi vaikuttaa olevan musiikin hahmotusaineet (Porvoonseudun musiikkiopiston ainekohtainen opetus-

suunnitelma: Musiikin hahmotusaineet. 2019; Käpylän musiikkiopisto: Musiikin hahmotusaineet 2021). Tämän kattokäsitteen puitteissa opetetaan oikeastaan kaikkea muuta, paitsi instrumentin hallintaa ja soitinkohtaista tietotaitoa. Kyseisillä opinnoilla musiikista kiinnostuneet harrastajat ja kokeneemmatkin konkarit saavat osaamista mahdollisimman monesta näkökulmasta. Ari Kauppinen kuvaa kandidaatin tutkielmassaan hahmotusaineita seuraavasti.

Musiikkiopistojen niin kutsuttuihin yleisiin aineisiin kuuluvat musiikin teoria, säveltapailu, harmoniaoppi, musiikin historia (musiikkitieto), vapaasäestys ja improvisointi, eli käytännössä kaikki ne aineet, joita opiskellaan oman instrumentin lisäksi. (Kauppinen 2010, 5).

Mainitsin aiemmin Tomusäpin olevan kokonaisvaltainen teoria-aineiden harjoitusväline. Applikaatio on kokonaisvaltainen siksi, että sen kanssa toimiessa oppija ohjataan pohtimaan oikeastaan kaikkia edellä mainittuja hahmotusaineiden alalajeja. Jotta tonaalinen teos on täysin valmista musiikkia, on sen hyvä edustaa jotakin tyylilajia. Sitä pohtiessa opiskelija käyttää musiikkitiedon tunnilla opittua informaatiota hyväkseen. Yhtä tärkeä kriteeri tonaalisuudelle on ymmärrys sävellajista, harmoniasta sekä melodiasta. Niiden pohdintaan tarvitaan musiikin teorian ja harmoniaopin tuntemusta. Melodiaa luodessa säveltapailua tulee tehtyä alitajuisesti. Vapaasäestys- ja improvisaatio-osaaminen kehittyy Tomusäppiä käyttämällä vääjäämättä. Onhan säveltäminen ja improvisaatio kytköksissä toisiinsa.

Sävellaji, puolinuotti ja dominantti. Mihin niitä muka tarvitsee? Voihan niitä ilmankin tehdä musiikkia? Tietysti voi, mutta kuten kieliopissakin, ilman sanaston jonkinasteista hallintaa ei ole sujuvaa kommunikaatiota. Ilman sujuvaa kommunikaatiota bänditreeneit ovat varsin vaivalloiset. Nuo sanat ovat vain pintaraapaisu muusikoiden yhteisen, suorastaan globaalin, kielen sanastosta, jota hyödyntämällä kykenemme kommunikoidaan musiikkiin liittyvistä aiheista sujuvasti ja tehokkaasti. Kommunikaation jouhevuden ohella musiikin hahmotusaineita opiskellaan myös henkilökohtaisista syistä. Kyky analysoida musiikkia on yksi tärkeimmistä aspekteista muusikkouden kehittämisessä. Näiden tavoitteiden myötä musiikin hahmotusaineet parantavat valmiuksia musiikin luomiselle. Siksi myös Tomusäpin sisällössä käytetään käsitteitä, joiden avulla musiikin analysoiminen on jouhevaa. Sellaisia käsitteitä ovat esimerkiksi tämän kappaleen alussa mainitut termit.

5.1. Tomusäppi musiikin hahmotusaineita opiskelevan tukena

Tonaalisuus ei ole keksimällä keksitty musiikin teoria-ilmio, vaan hahmotusmetodi sille tosiasialle, että sävelet ja soinnut soivat toisiinsa nähden eri tavoin. Toiset dissonoiden, toiset konsonoiden. Toiset vaativat purkausta, toiset eivät. Suurin osa musiikin kuluttajista huomaa kyseiset ilmiöt ainakin jollakin ajatuksen tasolla, riippumatta musiikillisista valmiuksista. Eri kulttuureissa tonaalisuus esiintyy erilaisina ilmiöinä, mutta perusperiaate on kaikkialla sama. Tonaalinen säveltaide on sellaista, missä konteksti ja sävellaji ovat selvästi kuultavissa. Sävellajissa asteikoiden jäsenet, sävelet, saavat erilaisia funktioita, joista yhdellä on tärkein, perussävelen rooli (Pohjannoro 2008).

Oppimiskokemus vahvistuu kokeilemalla juuri opittua tietotaitoa käytännössä. Kertaus siis todellakin on opintojen äiti. Tässä tapauksessa toiminnallinen kertaaminen on säveltämistä keskittyen tonaalisen musiikin ilmiöiden harjoitteluun ja ymmärtämiseen. Kyseinen menetelmä antaa opiskelijalle lisää syitä tehdä hahmotusaineopintoja. Tomusäpin avulla oppija voi huomata jo oppitunnilla, että kykenee käyttämään juuri opittua tietotaitoa luovasti. Säveltäminen voikin siis toimia merkittävänä motivaation lähteenä teoriaopinnoille. On todella palkitsevaa huomata, että juuri syntynyt sävellyks toimii ja kuulostaa loogiselta.

Opiskelun kohteena olevien musiikillisten ilmiöiden konkreettiseksi saattaminen tehdään usein pedagogisesti hyväksi todetun sävellyksen avulla. Analyysien tekeminen on siis merkittävä osa hahmotusaineiden opiskelua. Siitä huolimatta oppilaasta saattaa tuntua siltä, että dominantin käyttäminen kuuluu vain Antonio Vivaldin, Wayne Shorterin tai Rammsteinin kaltaisten mestareiden työkalupakkiin. Tätä eriarvoisuuden tunnetta on syytä kitkeä. Uskon, että oppimiskokemus on huomattavasti mieluisampi, kun oppilas huomaa, että pystyykin itse käyttämään esimerkiksi dominanttisointua, aivan kuten hänen esikuviansakin ovat tehneet. Tomusäpin tarkoituksena on saavuttaa kyseisiä onnistumisen kokemuksia.

5.2. Säveltämisen lähtökohdat

Tomusäpin kaltaista harjoitusvälinettä tehdessä on tarkasteltava säveltämisen lähtökohdat. Sävellyks on siis tässä tapauksessa määriteltävä. Aalto-Yliopiston tekijänoikeusopas määrittelee sävellyksen seuraavalla tavalla.

Sävellys on taiteellinen musiikkia sisältävä teos. Sävellys voi ilmetä erilaisissa muodoissa, esimerkiksi kuultavina ääninä, paperille kirjoitettuna tai painettuna nuottikirjoituksena, (perinteisenä) äänitallenteena taikka MIDI- tai mp3-muotoisena tiedostona. Tekijänoikeuslain esitöissä on todettu, että sävellysteoksilla tarkoitetaan sävellyksiä sanojen kanssa tai ilman niitä. Siten nuottikirjoitusta pidetään aina sävellysteoksena, eikä kirjallisena teoksena riippumatta sisältääkö se sanat vai ei. (Aalto-yliopiston oppimiskeskuksen tekijänoikeusopas: Musiikki. 2021)

Sävellykseksi voi siis kuka tahansa kutsua omaa musiikillista luomustaan. Sen ei tarvitse olla kustannusyhtiön julkaisema eepos tai radiohitti. Kahdeksan tahdin mittainen hetkessä syntynyt, lähipiirille esitetty melodia voi olla vallan mainio sävellys. Myös Tomusäpillä tehtyä sävelmää voimme siis kutsua sävellykseksi. Seuraavaksi tulen pohtimaan sitä, mistä sävellykset saavat alkunsa ja miten niillä luodaan jännitteen tunnetta. Tämän lisäksi pohdin minkälaisia rajoituksia sävellysharjoituksia tehdessä kannattaa olla. Onhan Tomusäppi viimekädessä kehitetty rajaamaan sävellystyötä ja sitä kautta helpottamaan luovaa prosessia, joka on saanut alkunsa jonkinlaisen motivaation saattamana.

On sanomattakin selvää, että jokainen koskaan tehty sävellys on syntynyt jonkinlaisen motivaation saattamana. Perimmäinen syy säveltämiselle on kuitenkin se, ettei meillä olisi mitään soitettavaa, laulettavaa, tai kuunneltavaa jos musiikkia ei tehtäisi. Motivaation lähteet jaetaan tunnetusti kahteen pääkategoriaan: ulkoisiin ja sisäisiin. Sisäinen motivaatio on paljon pitkäkestoisempaa ja mielekkäämpää, kuin ulkoinen motivaatio (Kokkonen 2019). Yleensä ulkoisen ja sisäisen motivaation lähteitä on mahdotonta eritellä toisistaan absoluuttisesti. Kerrottakoon seuraavanlainen esimerkki ulkoisen ja sisäisen motivaation yhteispelistä musiikkialalla. Onnistumisen kokemus, yleinen hyväksyntä ja rahallinen palkkio. Kaikki nämä voivat olla esimerkiksi elokuväsäveltäjällä mielessä lupautuessaan tekemään tunnusmusiikin tulevalle kassamagneetille. Seuraavaksi pohdin lyhyesti säveltämisen motivaation ja Tomusäpin käyttämisen rajapintaa.

Sisäistä motivaatiota säveltämistä varten voi löytyä mistä vain. Joskus on halu päästä kokeilemaan jotain uutta, toisinaan ideat syntyvät jo olemassa olevasta musiikista. Monesti säveltäjät saavat inspiraationsa muiden aistien ärsykkeistä, kuten visuaalisista ärsykkeistä luonnossa tai taidegalleriassa. Perimmäisin ja vilpittömin sisäisen motivaation lähde musiikin tekemiselle lienee tulevan puhtaasta luomisen ja tekemisen halusta. Vaikka applikaatiomme päätavoite on toimia tonaalisuuden harjoittajana, voi se parhaassa tapauksessa tukea käyttäjän sisäisesti motivoitunutta luovaa prosessia säveltämisen parissa.

Ulkoinen motivaatio saadaan nimensä mukaan jostain muualta kuin henkilökohtaisista mieltymyksistä. Monet työpaikat perustuvat ulkoisen motivaation lähteisiin. Suoritettua työtehtävää vastaan ansaitaan palkkio, joka on useimmiten rahallinen. Tilaussävellyksestä saatava palkkio lienee paras esimerkki aiheesta musiikkialalla. Tämän opinnäytetyön rinnakkaistuote, Tomusäppi edustaa myös ulkoisen motivaation lähdettä. Jos verkkosivua käytetään musiikin hahmotustunnin yhteydessä, oppilaat ohjataan tekemään tonaalinen sävellys sen avulla.

5.3. Jännitteen luomisen harjoittelu

Musiikki ja tunteet on väejäämättä kytköksissä toisiinsa. Perimmillään taide on tunnetilojen ilmaisua ja kokemista. Musiikin avulla voi vaikuttaa tunnetiloihin merkittävästi (Eerola 2013). Miten tämä liittyy säveltämiseen ja sen pedagogiaan? Musiikilliset ilmiöt, kuten dominantti tai mollitonaleetti ovat työkaluja, joiden avulla luodaan tunnelma musiikille. Tonaalisen musiikin säännöt eivät siis ole aivan tuulesta temmattuja. Juuri siksi ilmiöiden käyttäminen on syytä harjoitella.

Jännitteen muutosten, puhekielessä pidätys ja purkaus, (engl. *tension & release*) tarkasteleminen on yksi tärkeimmistä tavoista analysoida säveltaiteen emootioita. Musiikki on täynnä keinoja, joiden avulla jännitettä säädellään. Niitä keinoja löytyy esimerkiksi dynamiikan, harmonian tai rytmikan työkaluista. Verkkoartikkelissa *What is Tension and Release in Music? (and how do you create it?)* musiikillinen jännite määritellään seuraavasti.

Musiikillinen jännite ei suinkaan ole arkeen kuuluvaa jännitettä - se ei ole stressiä tai ahdistuneisuutta, mistä olisi mukavaa päästä eroon. Se ei myöskään tarkoita täydellistä kaaosta tai hämmennystä. Musiikillinen jännite on levottomuuden, epävakauden, jännityksen ja odotuksen tunnetta. Se luo jatkuvuuden vaikutelman, sekä odotuksia sille, mitä seuraavaksi kuulijalle tarjotaan². (*What is Tension and Release in Music? (and how do you create it?)* 2021, suomentanut Jussi Hovilainen)

Musiikillista jännitettä seuraa yleensä purkaus. Pidätys ja purkaus on selitetty samaisessa lähteessä seuraavasti.

² Tension in music is not the same as everyday tension – it's not a stress or an anxiety that would be nice to get rid of. And it doesn't mean absolute chaos or total confusion either. Musical tension is a sense of unrest, instability, excitement or anticipation, an impression that more is coming and a curiosity for what's next. (*What is Tension and Release in Music? (and how do you create it?)* 2021)

Pidätys ja purkaus kuvaa musiikillisen intensiteetin kasvua, joka lopulta rauhoittuu. Kuuntelijalle levottomuuden tunne lisää odotuksia purkaukselle, ja ennakoii draaman kaaren päättymistä. Pidätys ja purkaus vie musiikkia eteen päin³. (*What is Tension and Release in Music? (and how do you create it?)* 2021, suomentanut Jussi Hovilainen)

Oletko ikinä ajatellut, kuinka mitäänsanomaton kokemus esimerkiksi kauhuelokuvan katselu olisi ilman musiikkia? Entä jos *Saarioinen* -tunnussävelmä menisikin mollissa? Niin minäkin. Musiikilla on mieletön voima säädellä ihmisten mielenmaisemia. Siksi musiikin ilmiöiden hallitseminen on erittäin tärkeässä roolissa säveltäjillä. Tomusäpin avulla harjoitellaan pidätyksen ja purkauksen tekemistä luomalla sointukiertoja ohjatun prosessin avulla.

5.4. Luovan työn rajaaminen sävellysharjoituksissa

Perimmillään Tomusäpin kaltaiset applikaatiot ohjailevat oppijan luovaa prosessia, tässä tapauksessa säveltämistä. Siksi on tärkeää tutkia luovan työn rajaamista ja sen pedagogisia näkökulmia. Luovan työn rajaamisella tarkoitetaan oppilaan hallittua ohjaamista hänen luodessaan jotakin, eikä suinkaan itse luovuuden rajaamista. On hyvä muistaa, että ne ovat täysin eri asia. Luovuuden rajaamisen kitkeminen tulisikin mielestäni olla tärkeimpiä tavoitteita yhteiskunnassamme ja varsinkin musiikkioppilaitoksissamme. Opettajan sekä oppimateriaalin tehtävä luovan työn rajaajana on siis ohjata oppilaan luovaa prosessia mahdollisimman monesta sekä mielipidevapaasta näkökulmasta auttaen oppilaan edistymistä luovan työn parissa.

Koska tämän opinnäytetyön päämääränä on esitellä kehittämäni tehtävämalli tonaalisuuden peruseriaatteiden oppimisesta säveltämisen avulla, eikä tutkia luovuuden rajaamista, aion jättää tämän osion kirjoittamisen vain maininnan tasolle. Kyseinen aihe on mielestäni niin laaja, että siitä voisi tehdä kokonaisen opinnäytetyön. Jos aihe kiinnostaa, suosittelen lukemaan esimerkiksi seuraavaa kirjallisuutta: *Juha Ojalan ja Lauri Väkevän kokoamat pedagogiset näkökulmat musiikin luovaan tekijyyteen* teoksessa *Säveltäjäksi kasvattaminen*. Kyseisestä kokoelmasta suosittelen erityisesti Mirja Karjalainen-Väkevän ja Hanna Nikkasen kirjoitusta *Opettajan roolit säveltämisen ohjaajana ala-*

³ 'Tension and release' refers to the build-up of musical intensity that eventually dissolves and relaxes. For the listener, a moment of unrest in the music creates an expectation for its resolution and an anticipation for the drama to resolve. Tension and release keeps the music moving forward. (*What is Tension and Release in Music? (and how do you create it?)* 2021)

ja yläkoulussa (Karjalainen-Väkevä & Nikkanen 2013) sekä Sari Muhosen artikkelia *Lasten musiikillisen luomisprosessin tukeminen alakoulussa - esimerkkinä sävellyttäminen* (Muhonen 2013). Myös David J. Elliotin teos *A New Philosophy of Music Education* (1995) on oivaa kirjallisuutta aiheesta.

Vaikka edellä mainittu materiaali keskittyy pääosin peruskoulumaailmaan, on se täysin relevanttia musiikkioppilaitoksissammekin. Säveltämisen ohjaaminen vaikuttaa kyseisten materiaalien perusteella olevan eräänlaista tasapainottelua ohjatun tekemisen ja oppijan luomisen välillä. Yksi luovan työn rajaamisen tärkeimmistä tavoitteista on siis asettaa sellaisia raameja, joiden avulla oppijan luova työ on vaivattomampaa. Opettajan ja hänen materiaalinsa roolina on siis olla ennemminkin mahdollistaja, tutkija, valmentaja, sekä neuvoja (Elliot 1995, 234). Näin ollen luomisen kohteena oleva työ saatetaan loppuun asti todennäköisemmin. Tämän seurauksena onnistumisen kokemuksia syntyy useammin. Samalla oppija mahdollisesti oppii jotakin uutta työskentelyn kohteena olevasta musiikillisesta aiheesta ja ongelmanratkaisusta sen parissa.

Mollin problematiikan käsitteleminen Tomusäppiä käyttäessä on oiva esimerkki luovan työn rajaamisesta. Huomauttaisin vielä, että opinnäytetyön valmistumishetkellä olevassa tomusäpin beta-vaiheessa mollisävellaji ei ole valittavissa. Ohjelmointityö mollille on pääosin tehty, mutta melodian kirjoitusvaiheessa tilapäiset etumerkit eivät vielä toimi, joka tekee tonaalisen musiikin kirjoittamisesta mollissa mahdotonta seuraavista syistä.

Luonnollisen, eli aiolisen molliasteikon V-aste ei sisällä duuriterssiä. Tämän seurauksena on ollut tarpeellista kehittää harmoninen molli, jonka avulla mollisävellajiinkin on saatu johtosävel. (Tabell 2004, 71). Koska keskitymme tonaalisen musiikin sääntöjen harjoitteluun, on kyseinen fakta noteerattava. Siksi mollin sointuasteet otetaan harmonisesta mollista. Tomusäppi asettaa vaaditut tilapäiset etumerkit ja ilmoittaa niiden olemassaolon käyttäjälle. Näin ollen mollitonalityyttä harjoittelevalla oppijalla ei tarvitse olla ulkomuistissa, miten tilapäiset etumerkit ja mollin dominantti käyttäytyvät.

Johtosävelen myötä myös #VII-asteelle syntyy dominanttivaikutelma ja kahta edellä mainittua tehoa käytetäänkin usein samoissa konteksteissa. III-asteella käytetään kuitenkin perusduuria ylinousevan soinnun sijaan, koska se on toonikatehoinen. Nelisoinnuissa mollin ensimmäinen aste korvataan usein Im6-soinnulla, koska se koetaan vakaampana kuin Immaj7- tai Im7-soinnut. I(m6)-asteella käytetään lähtökohtaisesti melodista molliasteikkoa. Edellä mainitut mollitonalityyttä liittyvät seikat pätevät Tomusäpissä.

6. Pohdinta

Koska tonaalisen musiikin tietotaitoa sovelletaan Tomusäpin avulla mahdollisimman monesta näkökulmasta, voi oppimiskokemus olla hyvinkin kokonaisvaltainen. Muita Tomusäpin valttikortteja ovat käytännönläheisyys, yksinkertaisuus ja verkkoympäristön tuoma mielekkyys. Näiden seikkojen myötä Tomusäppi helpottaa merkittävästi kyseessä olevan aiheen, eli tonaalisen musiikin oppimista. Siten oppimistilanteesta tulee tehokas ja mieluisa.

Improvisaation ja musiikillisen luovuuden kehittämistä kutsutaan usein kansankielellä korvan kehittämiseksi. Useimmiten korvaa kehitetään analysoimalla olemassa olevaa, muiden kirjoittamaa musiikkia, joko valmiiksi tehdystä transkriptiosta tai itse kirjoitetusta nuotista. Kyseinen metodi on osoittautunut varsin toimivaksi musiikkioppilaitoksissamme ja on yksi yleisimmistä tavoista harjoitella tunnistamaan musiikin ilmiöitä nuotista tai soivasta näytteestä. Tämän jälkeen opittua informaatiota sovelletaan käytännössä. Esitän, että Tomusäpin avulla prosessi tapahtuu jokseenkin käänteisenä. Analysoidessaan juuri luotua sävelmää käyttäjä asetetaan pohtimaan, oliko kappale sellainen, kun kuvitteli sen olevan sitä luodessa. Tätä oppimismallia käyttämällä tuttujen metodien rinnalla korvan harjoittelu monipuolistuu. On kuitenkin muistettava, että ihmiset oppivat asioita eri tavoin. Kaikki on yksilöllistä eikä toinen metodi ole toista parempi.

Opinnäytetyötä tehdessä uskon oppineeni melko paljon musiikkiopistojen teorian opetuksen tilanteesta, sekä monialaisesta ja innovatiivisesta työskentelystä ammattikuntien rajoja rikkoen. Toisaalta koin kirjallisen tutkimustyön ja kirjoitusprosessin haastavimmiksi työvaiheiksi. En siis ole vahvimmillani kirjallisia töitä tehdessä. Tekemällä ja kokemusta kartuttamalla on kuitenkin mahdollista kehittyä siinäkin.

Teoriaopetus musiikkiopistoissamme kehittyä alati. Käytännön sovellukset ja kokonaisvaltaisempien konseptien hahmottaminen näyttäisi olevan ajankohtaisempaa, kuin koskaan aiemmin. Näin ollen musiikkiopistojemme oppilaat ovat entistä valmiimpia selviytymään yhä useammassa musiikillisessa tilanteessa, jolloin musiikin harrastaminen ja tavoitteellisempikin harjoittelu on yhä mieluosampaa. Juuri kyseisen, suorastaan musiikkiopistojen murrosvaiheen tueksi Tomusäppi on alun perin tarkoitettu. Ainakin tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että työkalu on varsin onnistunut ja paranee entisestään aiemmissa luvuissa mainittuja ominaisuuksia korjaamalla ja lisäämällä.

Verkkosivun luomisprosessi on ollut mielestäni varsin vaivatonta ja yhteistyö ohjelmoijan kanssa on sujunut hyvin. Omasta näkökulmastani monialaisuus tuntuu olevan tänä päivänä työllistymisen kannalta tärkeämpää kuin koskaan. Mitä laajemmin erilaiset ammatitkunnat ovat lähipiirissäni edustettuina, sitä paremmin koen saavani erilaisia työmahdollisuuksia. On siis oltava avoin kaikelle uran kannalta vastaan tulevalle.

Työn tavoitteena oli tehdä suomenkielinen applikaatio tukemaan musiikin hahmottamisen oppimista. Sellaisenaan tavoite vaikuttaa saavutetulta. On kuitenkin muistettava, että tämän kaltaisissa projekteissa työ ei koskaan ole maalissa ja kehitettävää löytyy aina. Juuri siksi valitsinkin tämän aiheen opinnäytetyölleni. En halua löytää itseäni siitä tilanteesta, että opinnäytetyön valmistumishetkellä työ on absoluuttisesti valmis, vaan haluan jatkaa sen kehittämistä ja soveltaa sitä työelämässäni mahdollisimman laajalti.

Lähteet

Aalto-yliopiston oppimiskeskuksen tekijänoikeusopas: Musiikki. 2021. Luettu 26.2.2021. <https://libguides.aalto.fi>

Backlund, K. 1983. Improvisointi pop/jazzmusiikissa. Helsinki: Musiikki Fazer.

Bootstrap. 2011. Avoimen lähdekoodin kirjasto. Luettu 2.10.2020.
<http://getbootstrap.com>

Cheppudira, M. 2010. Avoimen lähdekoodin kirjasto. Luettu 2.10.2020.
<https://www.vexflow.com>

Eerola, T. 2013. Ääni kertoo tunteista. Verkkoartikkeli. Luettu 2.2.2021.
<https://musiikkipsykologia.wordpress.com/2013/01/07/aani-kertoo-tunteista/>

Elliot, D. 1995. Music Matters. A new philosophy of music education. New York: Oxford University Press, Inc.

Espoon musiikkiopiston opetussuunnitelma. 2018. Luettu 17.3.2021.
<https://ebeli.fi/EMO OPS syys2018.pdf>

Heikkilä, P. & Halkosalmi, V. 2005. Tohtori Toonika. Helsinki: Otava.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Verkkojulkaisu. Luettu 2.10.2020. www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus

Karjalainen-Väkevä, M & Nikkanen, H. 2013. ”Opettajan roolit säveltämisen ohjaajana ala- ja yläkoulussa.” Teoksessa Säveltäjäksi kasvattaminen: Pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen, toimittajat Juha Ojala ja Lauri Väkevä, 64-82. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy.

Kauppinen, A. 2010. Mikä se on se välidominantti? – Kokemuksia hahmotusaineiden opiskelusta Jyväskylän yliopiston musiikkikasvatuksen koulutusohjelmassa. Proseminaarityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Luettu 4.1.2021.
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/24585/Kauppinen_Kand.pdf

Kokkonen, S. 2019. Sisäinen motivaatio ruokkii parempia tuloksia. Verkkoartikkeli 28. Luettu 25.2.2021. <https://www.saimia.fi/suunta/sisainen-motivaatio-ruokkii-parempia-tuloksia>

Kukkula, T. 2020. Säveltäminen pianotunneilla: Ideoita säveltämisen opettamiseen instrumenttiopetuksessa. Luettu 13.4.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/334426/kukkula_tiina.pdf

Käpylän musiikkiopisto: Musiikin hahmotusaineet 2021. Luettu 17.3.2021. <https://www.kmo.fi/yksiloopetus/musiikin-hahmotusaineet>

Levine, M. 1995. Jazz Theory Book. Petaluma: Sher Music Co.

Muhonen, S. 2013. "Lasten musiikillisen luomisprosessin tukeminen alakoulussa - esimerkkinä sävellyttäminen" Teoksessa Säveltäjäksi kasvattaminen: Pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen, toimittajat Juha Ojala & Lauri Väkevä, 72-98. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy

Musiikkiopisto avonian opetussuunnitelma. 2021. Luettu 17.3.2021. <https://www.avonia.fi/avonia-ops.pdf>

Ojala, J. & Väkevä, L. 2013. Säveltäjäksi kasvattaminen: Pedagogisia näkökulmia musiikin luovaan tekijyyteen. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy

Opetushallitus 2017. Musiikki taiteen perusopetuksessa. Luettu 28.12.2020 <https://www.oph.fi/musiikki-taiteen-perusopetuksessa-2017>

Opus1 2021. Opus1: Sävellyspedagogiikan aineistopankki. Luettu 13.4.2021 <https://www.opus1.fi>

Pohjannoro, H. 2008. Tonaalisuus. Verkkoartikkel. Luettu 27.12.2020 https://muhi.uniarts.fi/1900_tonaalisuus

Porvoonseudun musiikkiopiston ainekohtainen opetussuunnitelma: Musiikin hahmotusaineet. 2019. Luettu 17.3.2021. https://www.porvoo.fi/Musiikin_hahmotusaineaineops_2019.pdf

Tabell, M. 2004, Jazzmusiikin harmonia. Helsinki: Yliopistopaino.

Tikkanen, O. 2020. Haastattelu. 6.10.2020.

Tikkanen, O. 2021. Haastattelu. 8.2.2021.

Tikkanen, O. 2012. Säveltämällä oppimaan: Tehtävämalli musiikin hahmotusaineiden opetukseen. Opinnäytetyö. Luettu 2.9.2020. https://www.theseus.fi/Tikkanen_Otto.pdf

Unkari-Virtanen, L. 2017. Säveltäminen ja musiikkipedagogiikka. Teoksessa Reseptejä säveltämisen ohjaukseen, toimittanut Hartikainen, S. 2017. Luettu 12.1.2021. <https://www.theseus.fi/handle>

What is Tension and Release in Music? (and how do you create it?). Verkkoartikkeli 2021. Luettu 23.2.2021. <https://www.schoolofcomposition.com/what-is-tension-and-release-in-music>